

Надія Василівна ІЛЬЧИШИН,

доктор юридичних наук

(Восьмий апеляційний адміністративний суд, м. Львів)

ПОНЯТТЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

У статті наголошено на тому, що особливе місце у забезпеченні регіонального розвитку в умовах актуальних викликів сучасності та специфічних безпекових умов воєнного стану відводиться цивільному захисту, у межах якого втілюються сучасні технології штучного інтелекту, цифрові рішення та новітні організаційно-управлінські підходи. Зазначено, що широта наукового осмислення поняття цивільного захисту та особливостей його забезпечення на регіональному рівні багато в чому залежить від розуміння регіону, специфічної міжгалузевої категорії, науковий аналіз якої зародився у другій половині ХХ століття та наразі суттєво масштабується, концептуалізується, переосмислюється у регіональній економіці, регіональній історії та в межах розбудови регіонів у Європейському Союзі.

Встановлено, що до кола особливостей забезпечення цивільного захисту на регіональному рівні віднесено поглиблення взаємозв'язку та взаємозалежності між цивільним захистом та сферою використання цифрових технологій та кіберпростором; тісний взаємозв'язок та взаємообумовленість забезпечення цивільного захисту на регіональному рівні із економічним зростанням у регіоні; транснаціональний характер забезпечення цивільного захисту на регіональному рівні у контексті реалізації прагнення українського народу стати частиною Європейського Союзу, а також реалізації проектів і програм уряду та громадянського суспільства України в межах ініціативи «Східне Партнерство».

Ключові слова: цивільний захист, поняття, особливості забезпечення, регіональний рівень.

Постановка проблеми. ХХІ століття характеризувалося значними змінами у світовій економіці під впливом глобалізації всіх сторін суспільно-економічних відносин. Особливе місце в цих процесах посідає регіональна інтеграція, що призвело до появи нових, глобально орієнтованих національних стратегій і моделей регіонального розвитку¹. Нерівномірність розвитку різних країн і регіонів вимагає від науковців підходів, які забезпечили б аналіз різних об'єктів за станом їх економічного розвитку та

¹ Mashtaler O., Gutsul T., Maslyhan O., Cheban Y., Tsymbalistova O. Clusters in the strategy of economic development of Ukraine and its regions. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2023. № 3 (50). P. 320.

врахування особливостей соціального чи фінансового стану окремих об'єктів. Для України надзвичайно важливо створити умови, за яких різні регіони та галузі розвивалися б рівномірно, що створило б передумови для відновлення конкурентоспроможності всієї країни навіть в умовах невизначеності¹. Особливе місце у забезпеченні регіонального розвитку в умовах актуальних викликів сучасності та специфічних безпекових умов воєнного стану відводиться цивільному захисту, у межах якого втілюються сучасні технології штучного інтелекту, цифрові рішення та новітні організаційно-управлінські підходи.

В українській правовій думці науково-теоретичний фундамент осмислення окремих аспектів публічного управління різними сферами життєдіяльності суспільства на регіональному рівні торкалися В. Авер'янов, О. Бандурка, Ю. Битяк, С. Гусаров, Ю. Ковровський, А. Комзюк, О. Лещенко, В. Михайлов, О. Музичук, О. Пахаренко, А. Рогуля, В. Сокурено та багато інших дослідників. Водночас це питання у сучасних умовах потребує проведення нових міждисциплінарних досліджень, спрямованих на висвітлення актуальних рішень, підходів, технологій, цифрових інструментів у царині забезпечення цивільного захисту на регіональному рівні.

Мета статті полягає в тому, щоб встановити поняття цивільного захисту та особливості його забезпечення на регіональному рівні в Україні. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі завдання: осмислити сутність регіону крізь призму врахування актуальних особливостей розвитку регіональної економіки, регіональної історії та в межах розбудови регіонів у Європейському Союзі; проаналізувати зміст окремих особливостей забезпечення цивільного захисту на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу. Широта наукового осмислення поняття цивільного захисту та особливостей його забезпечення на регіональному рівні багато в чому залежить від розуміння регіону, специфічної міжгалузевої категорії, науковий аналіз якої зародився у другій половині ХХ століття та наразі суттєво масштабується, концептуалізується, переосмислюється в адміністративно-правовій доктрині, регіональній економіці, регіональній історії та в межах розбудови регіонів у Європейському Союзі.

D. Hundstad зазначає, що регіоналізм може бути двох видів. Найстарішим є опозиційний регіоналізм, коли політично чи економічно слабкий регіон потребує більше уваги та державного фінансування. На початку тисячоліття ще один тренд нового регіоналізму впливає на історію, натхненний поточним дискурсом щодо Європейського Союзу та з амбіціями побудови сильних і незалежних регіонів².

S. Riukulehto звертає увагу на те, що за останні двадцять років

¹ Там само.

² Hundstad D. The Historian as a Region Builder ? A critical perspective of a new Norwegian kind of regional history (landsdelshistorie). *Historisk Tidsskrift*. 2012. № 91 (1). P. 37.

регіонально-історична точка зору почала займати центральне місце в дослідницьких звітах, проєктах, підручниках з історії, конференціях та інших наукових матеріалах. Регіонально-історичні дискурси мають різне походження і розвивалися незалежно, але вони також мають багато спільного. Регіони трактуються як еволюційні процеси. Час і простір (історія і регіон) пов'язані в дослідницьких питаннях. Кордони, роль меншин та відмінність є популярними предметами дослідження. У глобальному світі ми маємо потребу в такому баченні історії, регіональної історії, яка перевищує національний рівень історіографії, вивчаючи саме регіони¹.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови закріплене таке визначення: «регіон – певна територіальна одиниця (район, область, зона), що вирізняється з поміж інших таких же одиниць специфічними рисами (географічними, геологічними, етнографічними, економічними і таке інше)»².

Х. Яіа стверджує, що основною характеристикою більшості великих країн є дисбаланс розвитку регіональної економіки. Отримати значні проєкти та створити сприятливе середовище для їх реалізації є актуальною проблемою регіонального розвитку для обласної влади. Науковець представляє системну та далекоглядну модель інтегрованого управління регіоном, орієнтовану на інвестиційний проєкт, яка базується на органічній приналежності інвестиційного проєкту, системи інтеграції, регіонального управління та управлінської поведінки регіональної влади. Науковець наголошує на важливості синтезу мети управління, технологій управління, організації управління, управлінської інформації та культури управління³. Варто звернути увагу і на те, що в контексті використання сучасних технологій особливого значення набуває SMART-менеджмент у регіоні в контексті публічного управління. Нові інформаційні технології та тренди SMART-менеджменту поновлюють роль цифрового менеджменту регіону в контексті формування глобального інформаційного суспільства⁴.

Водночас регіональний розвиток не позбавлений багатьох супутніх проблем. Так, єврорегіони стикається з низкою проблем, які негативно впливають на результати їхньої діяльності. До таких проблем належать, зокрема, історико-культурні особливості, відмінності в розвитку, а отже, і в можливостях надходження фінансових ресурсів у регіони, а також відмінність у спільних цілях кожної з країн-учасниць єврорегіонів⁵.

Осмилення сутності регіону поряд із проблемами потребує також

¹ Riukulehto S. Various directions in regional history. *New Contree*. 2015. № 74. P. 112.

² Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. С. 1020.

³ Яіа Х. Investment project oriented region integrated management // Conference on Systems Science, Management Science and System Dynamics. Shanghai, 19–21 October 2007. P. 881.

⁴ Antonova L., Havrychenko D., Primush R., Kropyvnytskyi V., Tohobytska V. Modern Aspects of SMART-management of the region in the context of the development of public administration. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. № 22 (5). P. 469.

⁵ Petrunenko I. V., Belei S. I., Petchenko M. V., Kovalenko N. V., Bodnar O. A., Maslak N. G. Organizational and financial principles for the development of euroregions. *International Journal of Economics and Business Administration*. 2020. № 8 (3). P. 159.

врахування і перспективних напрямків публічного управління, спрямованого на розвиток регіону: 1) у інформаційній сфері: вдосконалення інформаційного забезпечення туристичної галузі шляхом проведення широкомасштабних промоційних заходів щодо пам'яток, місць, пов'язаних з історичними подіями, територій та об'єктів природно-заповідного фонду та інших місць, які можуть зацікавити вітчизняних та іноземних туристів; 2) у сфері міжнародного та міжрегіонального співробітництва: участь у міжрегіональних та міждержавних асоціаціях та інших організаціях, що сприяють обміну інформацією та досвідом, залучення до здобуття освіти в закладах освіти регіонів вітчизняного та іноземного населення; 3) у сфері формування інвестиційної привабливості: реконструкція та розширення туристичних об'єктів, розташованих у межах відповідного регіону, стимулювання залучення приватних інвестицій у цю сферу діяльності; вдосконалення транспортно-логістичної системи¹.

На рівні вітчизняного законодавства визначення регіону закріплене у Законі України «Про засади державної регіональної політики» від 5 лютого 2015 року № 156-VIII, згідно з яким «регіон – це Автономна Республіка Крим, області, міста Київ та Севастополь»².

Щодо цивільного захисту, то його комплексне визначення закріплене на рівні Кодексу цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI, відповідно до якого «цивільний захист - комплекс заходів, які реалізуються на території України в мирний час та в особливий період і спрямовані на захист населення, територій, навколишнього природного середовища, майна, матеріальних і культурних цінностей від надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій, запобігання виникненню таких ситуацій та подій, ліквідацію їх наслідків, надання допомоги постраждалим, здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки»³.

Щодо особливостей забезпечення цивільного захисту на регіональному рівні, то варто вказати на поглиблення взаємозалежності між цивільним захистом та сферою використання цифрових технологій та кіберпростором. Окремі грецькі дослідники, зокрема і S. Kalogiannidis, M. Paschalidou, D. Kalfas, F. Chatzitheodoridis, зазначають, що зв'язки між кібербезпекою та цивільним захистом за останні десятиліття стали більш глибокими через швидке зростання використання інформаційних технологій (IT) у всьому світі та необхідність посилення захисту громадян від різноманітних катастроф і невизначеності. Основні результати дослідження показали, що технології кібербезпеки позитивно впливають на цивільний захист, і існує значний зв'язок між роллю уряду в кібербезпеці та цивільним захистом. Кібербезпека також може мати значний вплив на

¹ Popova S., Popova L., Kazanchuk I., Bandurka I., Kyrieieva I. The role of local self-government bodies in prospective areas of regional development. *Estudios de economia aplicada*. 2021. № 39 (7). P. 10.

² Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 90.

³ Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.

принципи екстрених операцій: запобігання, пом'якшення, підготовку, реагування або екстрену евакуацію та відновлення¹.

У сучасних умовах протягом повного циклу управління надзвичайними ситуаціями оперативні процедури цивільного захисту залучають багатьох суб'єктів, що належать до кількох інституцій (підрозділи цивільного захисту, державні адміністрації, дослідницькі центри тощо), які виконують різні ролі (особи, що приймають рішення, постачальники даних і послуг, команди екстреної допомоги тощо). У цьому контексті обмін інформацією є життєво важливою вимогою для прийняття правильних та ефективних рішень. Таким чином, технологічна інфраструктура, що забезпечує розподілений та скоординований доступ до різних видів ресурсів (даних, інформації, послуг, досвіду тощо), може покращити існуючі програми цивільного захисту та навіть створити нові. Така електронна інфраструктура цивільного захисту повинна бути розроблена та впроваджена з урахуванням конкретних вимог програмного забезпечення цивільного захисту та найсучаснішого наукового та технологічного рівня, що може зробити управління надзвичайними ситуаціями більш ефективним².

Наступною особливістю забезпечення цивільного захисту на регіональному рівні є його тісний взаємозв'язок та взаємообумовленість із економічним зростанням у регіоні. S. Kalogiannidis, E. Toska, F. Chatzitheodoridis стверджують, що існує обмежена кількість досліджень щодо цивільного захисту та його важливої ролі у відновленні міської економіки. Тому науковці намагалися всебічно дослідити вплив цивільного захисту на економічне зростання та розвиток міської економіки, зосередившись на прикладі невеликого грецького міста Козані. Науковці використали дані 160 жителів Козані. Результати дослідження підтвердили, що ключові напрямки цивільного захисту, а саме національна система раннього попередження, заходи з кризової готовності та операції з порятунку економіки, суттєво впливають на економічне зростання та розвиток. Крім того, ключові стратегії, необхідні для забезпечення цивільного захисту, позитивно впливають на економічне зростання³.

Ще однією особливістю, яку важливо враховувати в контексті європейської та євроатлантичної інтеграції України, є транснаціональний характер забезпечення цивільного захисту на регіональному рівні. C. Parker, T. Persson, S. Widmalm звертають увагу на те, що ряд резонансних криз і катастроф змусили ЄС посилити співпрацю між державами-членами у сфері

¹ Kalogiannidis S., Paschalidou M., Kalfas D., Chatzitheodoridis F. Relationship between cyber security and civil protection in the greek reality. *Applied Sciences-Basel*. 2023. № 13 (4). URL: <https://www.mdpi.com/2076-3417/13/4/2607>.

² Mazzetti P., Nativi S., Angelini V., Verlati M., Pina A., Fiorucci P. A Grid platform for the European civil protection e-infrastructure: The forest fires use scenario // 2nd Iberian Grid Infrastructure Conference (IBERGRID). Porto, 12–14 May 2008. P. 43.

³ Kalogiannidis S., Toska E., Chatzitheodoridis F. Contribution of civil protection to the urban economy: Evidence from a small-sized greek city. *Sustainability*. 2022. № 14 (2). URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/2/981>.

цивільного захисту та посилити спроможність проводити операції цивільного захисту в Європі та в усьому світі. Однак у світлі нещодавніх транскордонних криз у ЄС, які виявилися кризою біженців, терористичними атаками та стихійними лихами, далеко не ясно, наскільки ефективними можуть бути такі домовленості ЄС про співпрацю через відмінності у способах національного цивільного захисту¹. Водночас розбіжності в позиціях держав-членів щодо майбутнього цивільного захисту ЄС ґрунтуються на суперечливих національних інституційних логіках цивільного захисту. Жодна логіка не стала домінуючою на рівні ЄС, що свідчить про те, що до тих пір, поки численні інституційні логіки продовжуватимуть співіснувати, незгода щодо майбутнього розвитку співробітництва цивільного захисту на європейському рівні зберігатиметься². Це необхідно враховувати в ході реалізації прагнення українського народу стати частиною Європейського Союзу, а також реалізації проектів і програм уряду та громадянського суспільства України в межах ініціативи «Східне Партнерство».

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти до висновку, що особливе місце у забезпеченні регіонального розвитку в умовах актуальних викликів сучасності та специфічних безпекових умов воєнного стану відводиться цивільному захисту, у межах якого втілюються сучасні технології штучного інтелекту, цифрові рішення та новітні організаційно-управлінські підходи.

Широта наукового осмислення поняття цивільного захисту та особливостей його забезпечення на регіональному рівні багато в чому залежить від розуміння регіону, специфічної міжгалузевої категорії, науковий аналіз якої зародився у другій половині ХХ століття та наразі суттєво масштабується, концептуалізується, переосмислюється у регіональній економіці, регіональній історії та в межах розбудови регіонів у Європейському Союзі.

До кола особливостей забезпечення цивільного захисту на регіональному рівні віднесено поглиблення взаємозв'язку та взаємозалежності між цивільним захистом та сферою використання цифрових технологій та кіберпростором; тісний взаємозв'язок та взаємообумовленість забезпечення цивільного захисту на регіональному рівні із економічним зростанням у регіоні; транснаціональний характер забезпечення цивільного захисту на регіональному рівні у контексті реалізації прагнення українського народу стати частиною Європейського Союзу, а також реалізації проектів і програм уряду та громадянського суспільства України в межах ініціативи «Східне Партнерство».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

¹ Parker C., Persson T., Widmalm S. The effectiveness of national and EU-level civil protection systems: Evidence from 17 member states. *Journal of European Public Policy*. 2019. № 26 (9). P. 1312.

² Bremberg N., Britz M. Uncovering the diverging institutional logics of EU civil protection. *Cooperation and Conflict*. 2009. № 44 (3). P. 288.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
2. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.
3. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 90.
3. Antonova L., Havrychenko D., Primush R., Kropyvnytskyi V., Tohobytska V. Modern Aspects of SMART-management of the region in the context of the development of public administration. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. № 22 (5). P. 469–474.
4. Bremberg N., Britz M. Uncovering the diverging institutional logics of EU civil protection. *Cooperation and Conflict*. 2009. № 44 (3). P. 288–308.
5. Hundstad D. The Historian as a Region Builder ? A critical perspective of a new Norwegian kind of regional history (landsdelshistorie). *Historisk Tidsskrift*. 2012. № 91 (1). P. 37–63.
6. Jia X. Investment project oriented region integrated management // Conference on Systems Science, Management Science and System Dynamics. Shanghai, 19–21 October 2007. P. 881–887.
7. Kalogiannidis S., Toska E., Chatzitheodoridis F. Contribution of civil protection to the urban economy: Evidence from a small-sized greek city. *Sustainability*. 2022. № 14 (2). URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/2/981>.
8. Kalogiannidis S., Paschalidou M., Kalfas D., Chatzitheodoridis F. Relationship between cyber security and civil protection in the greek reality. *Applied Sciences-Basel*. 2023. № 13 (4). URL: <https://www.mdpi.com/2076-3417/13/4/2607>.
9. Mashtaler O., Gutsul T., Maslyhan O., Cheban Y., Tsymbalistova O. Clusters in the strategy of economic development of Ukraine and its regions. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2023. № 3 (50). P. 320–329.
10. Mazzetti P., Nativi S., Angelini V., Verlato M., Pina A., Fiorucci P. A Grid platform for the European civil protection e-infrastructure: The forest fires use scenario // 2nd Iberian Grid Infrastructure Conference (IBERGRID). Porto, 12–14 May 2008. P. 43–54.
11. Parker C., Persson T., Widmalm S. The effectiveness of national and EU-level civil protection systems: Evidence from 17 member states. *Journal of European Public Policy*. 2019. № 26 (9). P. 1312–1334.
12. Petrunenko I. V., Belei S. I., Petchenko M. V., Kovalenko N. V., Bodnar O. A., Maslak N. G. Organizational and financial principles for the development of euroregions. *International Journal of Economics and Business Administration*. 2020. № 8 (3). P. 150–160.
13. Popova S., Popova L., Kazanchuk I., Bandurka I., Kyrieieva I. The role of local self-government bodies in prospective areas of regional development. *Estudios de economia aplicada*. 2021. № 39 (7). P. 1–11.

14. Riukulehto S. Various directions in regional history. *New Contree*. 2015. № 74. P. 112–128.

Стаття надійшла до редакції 28.11.2023

Nadia V. ILCHYSHYN,

Doctor of Science in Law

(Eighth Administrative Court of Appeal, Lviv, Ukraine)

THE CONCEPT OF CIVIL PROTECTION AND FEATURES OF ITS PROVISION AT THE REGIONAL LEVEL IN UKRAINE

The article emphasizes that a special place in ensuring regional development in the conditions of current challenges of modern times and specific security conditions of martial law is assigned to civil defense, within which modern artificial intelligence technologies, digital solutions and the latest organizational and management approaches are implemented.

It is noted that the breadth of the scientific understanding of the concept of civil protection and the peculiarities of its provision at the regional level largely depends on the understanding of the region, a specific interdisciplinary category, the scientific analysis of which originated in the second half of the 20th century and is currently being significantly scaled, conceptualized, and rethought in the regional economy, regional history and within the framework of the development of regions in the European Union.

It was established that the deepening of the relationship and interdependence between civil protection and the sphere of use of digital technologies and cyberspace is included in the range of features of civil protection at the regional level; the close relationship and interdependence of the provision of civil protection at the regional level with economic growth in the region; the transnational character of providing civil protection at the regional level in the context of the realization of the desire of the Ukrainian people to become part of the European Union, as well as the implementation of projects and programs of the government and civil society of Ukraine within the framework of the «Eastern Partnership» initiative.

Key words: *civil protection, concept, features of provision, regional level.*